

A MAGYAR KIR. FÖLDTANI INTÉZET ÉVI JELENTÉSE 1882-RŐL.

I. IGAZGATÓSÁGI JELENTÉS.

Midőn az évforduló alkalmából visszapillantunk az 1882. évben intézetünk életében beállt eseményekre, igen változatos képet nyerünk s a m. k. földtani intézet fennállása óta alig volt év, mely intézetünkre nézve oly jelentékeny eseményeket tüntetne föl, mint az imént lefolyt esztendő.

Mindjárt az év elején távozni láttuk körünkől a m. k. földtani intézet eddigi igazgatóját, *prudniki* HANTKEN MIKSA osztálytanácsos urat, a ki azon körülmény folytán, hogy ő cs. és ap. kir. Felsége a m. é. január 9-én kelt legfelsőbb elhatározásával a budapesti tudomány-egyetemen az őslénytani előadására külön tanszék felállítását megengedni kegyeskedett, e tanszékre nyilvános rendes tanárrá neveztetett ki, míg az intézet vezetése kezdetben ideiglenesen, később ő Felsége kegyessége folytán végleg személyre ruháztatott.

Az intézet tiszti személyzetét illetőleg történtek azonban egyéb változások is. Mint ilyen jelezhető mindjárt HALAVÁTS GYULA geológ-gyakornoknak még 1881. decz. 29-én segéd-geológgá történt előléptetése, miben az illető 1874. nov. 1-jétől az intézetnél előbbi minőségében kifejtett tevékenységének elismerését láthatja. Ama hézagok pedig, melyek intézetünknek különben is csekély létszámában úgy felejthetlen kartársunk, STÜRZENBAUM JÓZSEF m. k. segéd-geológgnak még 1881. augusztus havában történt gyászos elhúnyta, mint KÓKÁN JÁNOS úrnak egy makacs lábujj következtében szintén 1881-ben saját kérelmére a nm. földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. k. miniszterium kebelbeli számvevőségéhez történt áthelyezése folytán támadtak, — a lefolyt évben szintén kitöltettek, a mennyiben dr. PETHŐ GYULA első segéd-geológgá, dr. SCHAFARZIK FERENCZ tud. egyetemi tanársegéd ellenben az időközben rendszeresített harmadik segéd-geológiai állomásra neveztettek ki b. KEMÉNY GÁBOR, akkori földművelés-,

ipar- és kereskedelemügyi m. k. miniszter úr ő nagyméltóságának 1882. júl. 16-án 28,239. sz. a. kelt elhatározásával.

Őszinte örömmel fogadtuk ez új, szép reményekre jogosító munkatársakat körünkben.

A segéd-geológiai állomásoknak kettőről háromra való illetén szaporításán kívül azonban más irányban is látunk üdvös változást. Ugyanis ő cs. és ap. kir. Felsőháznak lefolyt évi április 26-án kelt legfelső elhatározásával az eddigi irnoki állomás megszüntetetté, helyébe hivatalos állomás szerveztetett s erre FARKASS RÓBERT neveztetett ki, a ki már 1876 óta intézetünk tagja. Örövendek, hogy ezáltal nem egyedül teendői szaporodtak, hanem némileg járandóságai is javítottak. Bizonyára serkentésül fog ez szolgálni, midőn fokozottabb teendői mellett most nemcsak az intézet irodáját vezeti, hanem meglehetősen kifejlődött könyv- és térképtárunk rendben tartása és vezetése körül is fáradozik.

A szolgazemélyzetet illetőleg szintén konstatalhatok javulást, mert a nagyméltóságú miniszterium, méltányolva helyzetünket, a m. év február havában megengedni méltóztatott, hogy az intézetnek segédszolgája ezentúl az egész éven át tartathassék meg, a mi — tekintve az intézet személyzetének és helyiségeinek fokként való gyarapodását — már igen szükséges vala.

Mielőtt intézetünknek szakbelileg kifejtett tevékenységére áttérnék, még egy a m. k. földtani intézet tagjainak anyagi helyzetére nézve fontos eseményről kell megemlékezni. Értem az ötödéves kor-pótlékok behozatalát, mi által több éven át táplált óhajtasunk teljesült, de már maga az elismerés, melyet e kérésünk teljesítésében eddigi működésünk iránt látni szabad, mély köszönetre indít bennünket Felsőháznak és királyunk, a magyar törvényhozás s mindazon körök iránt, melyek ezt tervezék és lehetővé tévők.

Szolgáljon nekünk ez az elismerés serkentésül arra, hogy a nagy és nehéz feladat keresztülvitelére, melyet az ország élénk tűzött, továbbra is teljes erőnkkel törekedjünk.

Szakbeli tevékenységünkre térve át, itt első helyen az országos földtani fölvételek említendők. A lefolyt fölvételi évadban részt vett már a m. k. földtani intézet minden geológus-tagja a magyar-erdélyi határhegység átkutatásában és térképezésében. E hegyvonulatnak fölvétele már a megelőző években kezdetett ugyan meg az intézet geológusjai által azon mérvben, melyben feladatukkal a Duna, Dráva és az osztrák határ által környezett országrészben elkészültek, de az összes erők csak most csoportosítvák itt, miután az említett Duna jobbparti területen a Lajta-hegységben még hátramaradt csekély feladatot is megoldva látjuk ROTH LAJOS osztály-geológus ez idejű működésének egy része által.

Nem kevésbé súlyos feladat várta geológusainkat az új fölvételi területen, mint a Duna jobbparti megyékben, s a földtani viszonyok bonyolító-

dottsága, valamint a természeti nehézségek, melyekkel a terület jó részében küzdeni kell, csak léptenként való előrehaladást engednek meg.

A ki ismeri a nehézségeket, melyekkel egy országnak földtani fölvétele jár, az bizonyára méltányolni fogja geológjainknak a lefolyt évben kifejtett tevékenységét.

Mint hogy a szóban forgó határhegység fölvétele már a megelőző években kezdetett meg, és pedig úgyszólván annak két végpontján, — ennek folytán két működési középpont fejlődött ki.

Fölötte kívánatosnak, sőt szükségesnek tartván azt, hogy az egyszer bizonyos irányban megkezdett felvételek következetesen folytattassanak, még pedig a lehetőséghez képest ugyanazon erők által, melyek az új munkaterülettel rokon kifejlődést feltüntető szomszéd vidék fölvételét is eszközölték, a múlt évi fölvételi tervet összeállításánál élesen körülírva láttam az intézet tagjainak nyári feladatát, t. i. akkép, hogy ezek a magyar-erdélyi határhegység két pontján megkezdett földtani felvételeket szakadatlanul folytassák.

Ezt javasoltam is a nagyméltóságú miniszteriumnak, mely ebbeli indítványomat elfogadta, minnek következtében az intézeti geológokat két osztályban láttuk működni: egy északiban és egy déliben. Az északi avagy első fölvételi osztály tagjai voltak: dr. HOFMANN KÁROLY, m. k. főgeológ, egyszersmind osztályvezető, továbbá MATYASOVSKY JAKAB, m. k. osztálygeológ és dr. KOCH ANTAL, a kolozsvári tudomány-egyetemen az ásvány- és földtan rendes tanára.

Nem titkolhatom el örömeimet a fölött, hogy azon csekély pénzáldozat, melyet a nagyméltóságú földművelés-, ipar- és kereskedelmi m. k. miniszterium ajánlatomra engedélyezni kegyeskedett, lehetővé tette azt, hogy dr. KOCH ANTAL, kit már az 1868—69-ik évi felvételek alkalmával is dolgozó társaink közé számíthattunk, most ismét vállvetve dolgozott velünk két havi szünideje alatt.

Nagy előnynek tartom, hogy sikerült értékesíteni tisztelt szaktársunk munkaerejét és tapasztalatait, nevezetesen az erdélyi részletes felvételek érdekében, melyeket az intézet ez alkalommal folytatott; de másrészt úgy vélem, hogy az országos rendszeres felvételekben való részvétel csakis előnyére szolgálhat azon tanszéknek is, melyet tisztelt szaktársunk betölt. Azért mindkét tekintetben óhajtanám, hogy újból megkezdett közreműködése továbbra is lehetséges legyen.

A déli, vagyis második fölvételi osztályban, melynek működésében, a mennyire egyéb igazgatói teendőim engedék, személyesen is résztvettem, közreműködtek *telegdi* ROTH LAJOS osztály-geológ — miután július közepéig befejezte a Lajta-Hegységben még bevégezendő feladatát — és HALAVÁTS GYULA segéd-geológ.

Az első osztály ezidei munkaterületének egyik része a vezérkari átné-

zetes térkép M₆, N₅ és N₇ jelű lapjain van feltüntetve, akként, hogy míg dr. HOFMANN fő-geológ a földtani tekintetben bonyolódott N₆ és N₇ jelű osztálylapokon belül a $\frac{48}{L}$, a $\frac{49}{L}$ délkeleti, valamint a $\frac{48}{LI}$ és $\frac{49}{LI}$ 1 : 28,800 arányú lapoknak nyugati részét vette fel földtanilag s így Szatmármegyében, nevezetesen Váralja, Butyásza, Nagy-Somkút és Farkasaszó környékén eszközölte kutatásait, addig MATYASOVSZKY JAKAB osztály-geológ feladatához képest az M₆ jelű lapot dolgozta fel, melynek északkeleti szegletére már dr. HOFMANN KÁROLY terjeszté ki vizsgálatait a máramarosi fölvételek alkalmával; a lapnak túlnyomó része azonban mindeddig feldolgozatlan maradt, minthogy a sajnálatunkra oly korán elhunyt STÜRZENBAUM a szóban forgó vidék egyes részeinek átkutatásához annak idején hozzáfogott ugyan, de feladata keresztülvitelében halálos betegsége által végleg megakadályoztatott.

MATYASOVSZKY múlt évi munkálkodása által az M₆ lapnak földtani fölvétele, mely jobbára a szatmármegyei, kisebb részben azonban szilágymegyei területekre is kiterjeszkedik s többek közt Szatmár-Németi, Borhid, Felső- és Alsó-Berekszó, valamint Erdőd környékét ábrázolja, végleg be van fejezve, úgy hogy e lapnak kiadatása legközelebb eszközölhető. HOFMANN és MATYASOVSZKY múlt évi fölvételei által kapcsolatba látjuk hozva az újabban megkezdett szilágymegyei földtani térképezést a már régebben foganatosított máramarosi fölvételekkel. Főntebbi feladatának bevégeztével MATYASOVSZKY JAKAB a felvételi tervet értelmében délnek fordult, a Sebes-Körös völgyébe, hol az $\frac{54}{XLVIII}$ számú 1 : 28,000 m. lapnak Erdélyen innen eső részét vizsgálta meg, egyszersmind a biharmegyei területnek felvételét is befejezvé.

Midőn országunk térképének erre a pontjára pillantunk, csak kevés-
sel odább keletre, már erdélyi területen, az I. fölvételi osztály harmadik tagjának, dr. KOCH ANTAL egyet. tanárnak működési területére akadunk.

Ez utóbbinak a $\frac{8}{V. IV}$ (nyugati) 1 : 28,800 m., vezérkari lapok déli felének fölvétele, valamint a $\frac{9}{V. IV}$ (nyugati) lapok jutottak feladatául, ebbeli munkáját be is végezvé.

Az itt fölvett terület Kolozsvártól északnyugatra esik, kolozsmegyei területet képez s legszorosabban csatlakozik az I. osztály által eddig tanulmányozott vidékekhez, melyeknek természetszerű folytatását képezi földtanilag is. Névleg Bánffy-Hunyad, Egeres, Középlak és Nyires környékeit képviseli.

A mi az elért eredményeket illeti, addig is, a míg geológjaink képesek lesznek a hosszabb időt és sok elővizsgálatot igénylő részletes ismertetése-

ket az e czélra szánt intézeti évkönyvben közölni, adjanak felvilágosítást a jelenlegi igazgatósági jelentéshez csatolt, a működő geológok, mint erre legilletékesebbek által személyesen összeállított előleges jelentések.

Az ország délkeleti részében működő osztályra térve át, itt HALAVÁTS GYULA a verseczi sziget-hegység és környéke földtani térképezésével volt elfoglalva, s minthogy egyúttal a K₁₅ lapnak a megelőző fölvételi évadról feldolgozatlanul hátramaradt részének, t. i. Bavanistye és Mramorák környékének átkutatását is befejezte, e lapnak közhasználatra való kiadatása szintén legközelebb meg fog történni.

A K₁₄ lapon belül HALAVÁTS úr a $\frac{72}{\text{XLI}}$, $\frac{72}{\text{XLII}}$, $\frac{72}{\text{XLIII}}$, valamint $\frac{71}{\text{XLII}}$ és $\frac{71}{\text{XLIII}}$ 1 : 28,800 méretű térképeken, nemkülönben az L₁₄-hez tartozó $\frac{72}{\text{XLIV}}$ nyugati felében végzett földtani fölvételeket, s így a lefolyt évi nyári működése Krassó-Szörény-, Temes- és csekélyebb mérvben Torontálmegyék, névleg pedig az említett Bavanistye, Mramorák, Nikolinca, Versecz, Varadia, Oravicza, Rakasdia és Jám környékére terjeszkedett ki. Ez osztály második tagja, *telegdi* ROTH LAJOS osztály-geológ, a fölvételi évad kezdetén még Mosonmegyében, Sásony és Nyulas környékén dolgozott, evvel befejezván a Lajta-Hegység s egyáltalán Mosonmegye fölvételét, minthogy a D₆ átnézetes lapnak egyéb részei már a megelőző években STÜRZENBAUM JÓZSEF segéd-geológ által és csekélyebb mérvben általam feldolgoztattak.

Július közepe táján a krassó-szörényi fölvételekhez csatlakozott, hol az Almás-medence keleti végét észak felé határoló, kristályos kőzetek alkotta hegységben végezte teendőit Pattas és Ó-Borloventől északra, nevezetesen a $\frac{72}{\text{XLVI}}$ és $\frac{71}{\text{XLVI}}$ lapok nyugati felében, ez által északi irányban folytatva a Bánsági Hegység délibb részében már korábban megindított földtani vizsgálatokat.

Végre, hogy az intézet tagjainak az országos fölvételek körül kifejtett tevékenységének teljesen hű képét adjam, személyemre kell áttérnem, ki azon időt, melyet egyéb igazgatói teendőim engedtek, mindenekelőtt felhasználtam arra, hogy a 2-ik felvételi osztály tagjait működési területükön fölkeressem s földtani kirándulásokat téve, a netalán fölmerült nehézségeket velök megbeszéljem.

Az ezenkívül rendelkezésemre maradt időt arra használtam fel, hogy az L₁₅ átnézetes lapon belül, melynek fölvételét még a megelőző években kezdettem meg, a $\frac{73}{\text{XLV}}$ 1 : 28,800 lapnak felvételét a Krassó-Szörény-megye területén emelkedő mocserisi erdős hegységben folytassam, mely

munkával a lefolyt évben északkeleti irányban a Valea Lapusnikului-ig hatoltam előre.

A m. k. földtani intézet tagjai által a múlt évben földtanilag részletesen fölvelt terület nagysága 72·3 □-mf. = 4160·68 □-kilom., mihez hozzászámítva az 1868. augusztus hava óta egymásután fölvelt 988·99 □-mf. = 56913·80 □-kilométert, melyekből 789·55 □-mf. = 45436·55 □-km. a Duna jobbparti megyékre s a főváros környékét ábrázoló G7 lap egyéb részeire, 137·04 □-mf. = 7886·30 □-km. az északi működési területre, 44·16 □-mf. = 2541·29 □-km. a délire, 18·24 □-mf. = 1049·66 □-km. pedig a Zsily völgyére esik: az 1882. év végével az intézet tagjai által fölvelt terület nagysága 1061·29 □-mf.* = 61074·48 □-km., a mi bizonyára szép eredménynek mondható. Megjegyzendő e mellett, hogy ez összegbe a Székelyföldön végeztetett általános fölvételek beleértve nincsenek.

Az országos rendes fölvételi teendőkön kívül intézetünk tagjai a lefolyt évben is iparkodtak a rendelkezésükre álló időhöz képest az ország különböző pontjain fölmerült kérdések megoldásánál segédkezet nyújtani.

Így dr. HOFMANN KÁROLY fő-geológot a budapesti m. k. bányakapitányság felszólítása folytán a budai keserűvíz-források védterülete kérdésében láttuk közreműködni; úgyszintén résztvett egy a főváros területén felállítani szándékolt téglavető ügyében megejtett helyszíni vizsgálatnál a fővárosi II. kerületi előljáróság részéről e tárgyban a földtani intézethez intézett megkeresés következtében; *telegdi* ROTH LAJOS osztály-geológ pedig a kir. m. természettudományi társulat megbízásából dr. TÖRÖK AURÉL és LÓCZY LAJOS urakkal együtt az Ó-Ruzsina (Sárosmegye) mellett lévő barlangot vizsgálta meg az állítólagos diluviális embermaradványok tárgyában.

MATYASOVSZKY JAKAB osztály-geológ Nádpataky bérlő felszólítása folytán Tapolczára (Borsodmegye) utazott az ottani barnaszén megtekintésére, nemkülönben megvizsgálta ZSOLNAY VILMOS ismert pécsi gyáros megbízásából a Dubrinics (Ungm.) melletti porcellánföld-telepet, a legutóbbi időben pedig a nm. földművelés-, ipar- és keresk. miniszterium meghagyása folytán a földtani intézet igazgatósága részéről a fogarasi ménesbirtokhoz tartozó sárkányi koresma udvarán talált petroleum-forrás tanulmányozásával biztatott meg.

Személyem a nm. pénzügyminiszteriumtól kapott felszólítás következtében az ennek kebelében bányászati ügyben folyt tanácskozásnál egy ízben fúrási ügyben vett részt.

Számos szakszerű felvilágosítást adott végre a m. k. földtani intézet a hozzá intézett, a földtan körébe vágó megkeresésekre és kérdésekre, így péld. a pécsi keresked. és iparkamara elnökségének, továbbá Kohn Lipót

* Egy eredeti fölvételi lap = 3·84 □-mf. 1 mf. = 7586 méter. 1 □-mf. = 57·547396 □-kilom.

úrnak Miskolczon, a tasádfői (Biharm.) birtokán gyűjtött anyagra nézve, valamint még sok másnak is.

E tények világosan mutatják, hogy az intézet léteről s munkálkodásáról az ország legtávolabb vidékein és a közelet legkülönbözőbb rétegeiben igenis bírnak már tudomással s ezen ismertség egészen normális mérvben évről-évre terjed.

Működésünk csendes, zajtalan ugyan, de ez foglalkozásunk természetének felel meg, s nézetem szerint azért nem kevésbé intenzív, mint hasonló körülmények között bárhol egyebütt.

A mondottak után intézetünk belső életére térve át, itt mindenekelőtt muzeumunkról kell szólnom, mely legszorosabban áll kapcsolatban a vidéken végzett munkával, minthogy itt látjuk lerakva mindazon tárgyakat, melyek a leírásainkban s térképeinkben kifejezést nyert eredmények okmányaiul szolgálnak. Itt látjuk illusztrálva hazánk viszonyait a földtan terén mind petrografiai, mind palæontologiai irányban, nem tévesztve szem elől az ipar idevágó követeléseit sem.

A ki visszaemlékezik 1868-ra s tekinti most az intézet e kincsét, lehetetlen, hogy föl ne ismerje a rohamos fejlődést, mely itt mutatkozik.

Ez okozza azt, hogy az intézet mindjobban érzi annak hiányát, miként *14 és fél évi fennállása daczára még mindig bérházban kénytelen tengődni!* Várva várjuk már az intézet e vitális kérdésének mielőbbi üdvös megoldását, mi által egyszersmind úgy a gyűjtemények, mint a máris meglehetősen terjedelmű és tetemes értéket képviselő szakkönyvtár és térképtár legbiztosabb elhelyezést nyerhetnének. Ezeket minden eshetőség ellen a lehetőségig megóvni bizonyára mind az országnak, mind a tudománynak egyaránt érdekében áll.

Köszönettel kell azonban elismernünk, hogy a nagyméltóságú miniszterium helyzetünket méltányolva, már egyelőre is iparkodott a hely szűkét orvosolni, a mennyiben a lefolyt év elején felhatalmazta az igazgatóságot, miszerint az intézet helyiségeinek gyarapítása iránt alkudozásokba lépjen. Ennek megvált azon örvendetes eredménye, hogy a gyűjtemények felállítására szánt szobák két nagy, ZICHY ANTAL úr által háza telkén e célra emelt terem által szaporítottak, a mely helyiségbővítés előnyeit máris élvezzük.

Az új épület földszinti termének 8 darab ötosztályú dült s 3 fali szekrényében helyeztetik el s rendeztetik újra a m. k. földtani intézet által részletesen fölvett hazai területekre vonatkozó gyűjtemény, s a mi itt helyet már nem nyerhetett, az a régi épület két nagy szobájában látható folytatólagosan felállítva 6 darab nagy és két kisebb dült, valamint 6 fali szekrényben.

Intézetünk tisztviselőinek egy része a fölvételekről való visszatérte óta a hazai gyűjteménynek az új helyiségek megszerzése folytán lehetsé-

gessé vált czélszerűbb, a természeti viszonyoknak jobban megfelelő felállításával foglalkozik s ennek befejeztével, mi még a tavaszi időre remélhető, többé ninesen akadály, hogy a kiállítási termék a közönség látogatására is nyitva ne álljanak.

Phytopalaeontologiai gyűjteményünk, mely az intézet helyiségeinek még mindig szűk volta folytán egyelőre csak egy kisebb szobában helyeztetett el, a lefolyt évben szintén örvendetesen gyarapodott a Somogyon (Baranyam.) talált *Ctenopteris cycadea*, BRONGT. három gyönyörű példányával, melyeket RIEGEL ANTAL bányatulajdonos úr, kinek máris annyi szép küldeményt köszönünk, volt szíves nekünk ajándékozni. Szaporodott továbbá sotzkai fossil növényekkel, valamint gazdagított azon terjedelmesebb gyűjtések által, melyeket belmunkatársunk, dr. STAUB MÓR tanár, kinek egyúttal phytopalaeontologiai gyűjteményünk rendezését és vezetését is köszönjük, a lefolyt év nyarán Kizbánya környékén (Szatmárm.) fogatosított.

Megkezdte továbbá az intézet a műipari tekintetben egyáltalában fontos, szakmájába vágó tárgyakon kívül, melyeket már kezdettől fogva figyelemben részesített, a magyar sz. korona országai területén előforduló, nevezetesen *építészeti tekintetben fontos anyagoknak összegyűjtését és felállítását* 10 $\frac{c}{m}$ méretű kockákban, mi által hazánk ebbeli kincseit is kellően illusztrálva kívánjuk bemutatni az érdeklődőknek. E gyűjtemény, köszönet a támogatásnak, melyre ebbeli törekvéseink az érdekelteknél már eddig is találtak, szép fejlődésnek örvend. Bizonyára sikerülni fog majd ez által az illetők figyelmét oly közetanyagra irányozni, mely mindeddig vagy kevéssé volt ismeretes, vagy egyáltalában figyelemben nem részesült, s így ezen ipari kincs esetleges értékesítéséhez tőlünk telhetőleg szintén hozzájárulni.

A főntebbiekben múzeumunk ama részével foglalkoztam, mely Magyarország földtani viszonyait illusztrálja, de mint minden tudományágnak, mely vizsgálatainál az összehasonlító módszert is kénytelen követni, kell összehasonlító anyagról kell gondoskodnia, úgy bírt ugyan a hazai intézet is már régibb idő óta idevágó tárgyakat, de szerény pénzbeli helyzetünk mellett nagyobb vásárlások, bár mennyire kívánatosaknak, sőt szükségeseknek mutatkoztak is, a rendelkezésünkre állott összegek mellett nem történhettek.

A múlt évben azonban nagy lépés történt e téren ismét ama nemes-szívű férfiú páratlan áldozatkészsége folytán, ki a m. kir. földtani intézetet már több ízben támogatta. Értem az 1881-ben elhunyt H. COQUAND marseillei tanár és híres francia geológ remek őslénytani gyűjteményének *semsei* SEMSEY ANDOR úr által intézetünk részére H. COQUAND fiától és és örökösétől, a Párisban élő PAUL COQUAND festőtől való megvétélét.

SEMSEY ANDOR úr, ki ugyan még H. COQUAND tanár éltében foglalkozott az eszmével, hogy ennek kiváló és nagy tudományos becsesel bíró,

akkorában példás rendben tartott gyűjteményét, melyre legelőször dr. SZABÓ JÓZSEF egyet. tanár úr figyelmeztette, Magyarország földtani intézetének megszerezze, de részben a követelt tetemes ár (30,000 frank), valamint COQUAND-nak nemsokára bekövetkezett halála ismét háttérbe szoríták az az egész ügyet, míg H. COQUAND Rómában élő testvéröccse 1881 szept. havában levéllel föl nem kereste dr. SZABÓ JÓZSEF-et, ebben a kérdéses gyűjtemény megvételét újból fölajánlván. SEMSEY ANDOR úr erről értesülve, a megbízása folytán vezetett tárgyalások többszörös levélváltás után azon kedvező eredményre vezettek, hogy COQUAND úr 1882 február 8-án Rómából kelt levelében tudomásul hozá, miként PAUL COQUAND, mint H. COQUAND örököse a SEMSEY ANDOR úr által vételárként felajánlott 15,000 frankot elfogadja, mely összeget illetőleg az időközben külföldön, igen illetékes helyen tett tudakozásaink folytán tudtuk, hogy ezzel a kérdéses gyűjtemény tisztességesen meg van fizetve.

E kedvező fordulat után még 1882. február 28-án a m. kir. földtani intézet kebeléből leutaztak Marseillebe dr. HOFMANN KÁROLY fő-geológ és *telegdi* ROTH LAJOS osztály-geológ, kikhez maga az áldozatkész adakozó is csatlakozott, hogy az említett gyűjtemény átvétele, csomagolása és elszállítása iránt intézkedjenek.

Azonban utazóinkat Marseilleben kellemetlen meglepetések várták, a mint dr. HOFMANN KÁROLY a m. kir. földtani intézet igazgatóságához benyújtott jelentésében ecseteli. Ők ugyanis a közvetlenül az öreg COQUAND elhalálása előtt még oly példás rendben tartott gyűjteményt, kevés kivétellel, a legnagyobb rendetlenségben találták, mi az áttekintést igen megnehezíté, sőt lehetetlenné tevé.

A dolgok ilyen állása mellett csakugyan nagy szerencse volt, hogy a kövületek szilárdan vannak lemezpapirokra ragasztva, melyek COQUAND tanár megjelöléseit viselik.

Fáradtságos munkát kellett itt végezni a kiküldött két geológusnak, hogy tájékoztat nyerhessenek az iránt, vajon az összes hajdani Coquand-féle gyűjtemény áll-e még előttök, vagy pedig ennek bár még mindig nagy-szerű, de már kisebb-nagyobb mérvben megcsonkított része.

Mélyen sajnálандó úgy a tudomány, mint a COQUAND iránti kegyelet tekintetéből, kinek óhaja az volt, hogy gyűjteménye összeségében kerüljön valamely nyilvános intézetbe, miszerint geológjaink fáradtságos revíziója azon meggyőződést eredményezte, hogy a vétel tárgyát képező gyűjtemény nem képezi már az egész eredeti Coquand-féle gyűjteményt. Mint örvendetes tény említé különben HOFMANN azt, hogy az eredeti gyűjtemény magva, nevezetesen az okmánykép különösen értékes eredeti példányok túlnyomó részben meg vannak, s hogy a hiány mindössze igen nagy nem lehet.

Ily tényállás mellett érthető, hogy maga P. COQUAND leszállította a

kezdetben követelt vételárt, s végre a megváltozott körülmények közt elfogadta a SEMSEY ANDOR úr által neki följánlott 8000 frankot s a még mindig gyönyörű gyűjtemény 1882 márczius 10-én — köszönet SEMSEY ANDOR úr hazafias áldozatkészségének — a m. kir. földtani intézet birtokába került. Április 25-én a gyűjtemény 24 ládában gondosan elcsomagolva Budapestre érkezett.

A Coquand-féle gyűjtemény, mint már HOFMANN jelenté, a következő részekből áll:

1. Egy különböző képletekből való gyönyörű és gazdag *Brachiopoda*-s egy hasonlóan összeállított szép *Echinida*-gyűjtemény, melyek mindegyike főleg krétafajokban gazdag. A gyűjteménynek e részét HOFMANN teljesnek mondja.

2. Egy nagy, *általános stratigrafiai kövületgyűjtemény*, melyben különösen a délfrancia krétaképlet van gazdagon és szépen képviselve, de igen jól jellemezvék e vidék júrabeli lerakódásai is.

3. A spanyolországi alsó kréta- (aptien-) kövületek gyönyörű sora.

4. Krétabeli osztrigák gyűjteménye.

5. Algériai gyűjtemény, melyben szintén a krétaképlet tűnik fel különösen.

6. Egyes, különböző lelőhelyekről származó tárgyak.

Az egész gyűjtemény fénypontját a délfrancia, spanyol és algériai mediterrán tartománybeli krétaképlet kövületei, nevezetesen pedig a kréta-osztrigák képezik. A délfrancia júra képviselőtét illetőleg a krétával ugyan nem vetekedhetik, de mégis elég gazdagnak mondható. Legcsekélyebb a harmadkor, de nem is ezért törekedtünk a Coquand-féle gyűjtemény birtokába jutni.

Megjegyzendő végre, hogy az intézet SEMSEY ANDOR úrnak még COQUAND tanár műveinek egy-egy példányát, valamint Franciaország egyes részeinek több igen becses térképét is köszöni, a mennyire ezek az ifjabb COQUAND birtokában még meg voltak.

A Coquand-féle gyűjtemény igen gazdag, 10,000-nél több számot képvisel, körülbelül 28,000 példánnyal.

E gyűjtemény kizárólag válogatott s COQUAND gondos vizsgálatai által rendkívül becses darabokból áll, köztök számos eredeti példánnyal, s a ki tudja, hogy e gyűjtemény kövületei jobbára oly területekről származnak, a melyek ugyanazon földtani tartomány részei, melybe hazánk is esik, az tudja egyuttal azt is, hogy tekintettel saját, nevezetesen krétakorbéli lerakódásainkra, mely fölötte fontos összehasonlító anyag jutott ez által fővárosunkba, mely még sok ízben fogja gyakorolni vonzó erejét nemcsak hazánk, de a külföld tudományos köreire is.

A tárgyalat gyűjtemény jelenleg már ki van csomagolva, s a földtani intézet I-ső emeleti nagy termében helyeztetett el, hol körülbelül 9 darab

háromosztályú dült és 5 fali szekrényt tölt ki. Rendezése és czélszerű felállítására máris folyamatban van és dr. HOFMANN K. fővezetése mellett dr. PETHŐ GYULÁ-ra bízott.

Fölötte fontos szolgálatot tett SEMSEY ANDOR úr e kincs megszerzése által a tudománynak hazánkban való fejlesztésére nézve, s midőn e remek gyűjteményt Magyarország földtani intézetébe kebelezteté, nemcsak a magyar geológusokat, de az egész magyar nemzetet kötelezte hálás köszönetre.

Azonban másoknak is tartozunk hálával intézetünk gyűjteményei gyarapításáért. Ezek a már említettekén kívül a következő urak: BIBEL JÁNOS építészeti vállalkozó Oraviczán; BUDAI JÓZSEF tanár Bodoson (Háromszékm.), HORVÁTH ANTAL ügyvéd Pécsen, KÁLNY GYULA r. kath. kántortanító Balatonfőkajáron, gr. KHUEN Vajdahunyadon, LAHNER GYÖRGY Pécsen, LÓCZY LAJOS Budapesten, RICHTER JÓZSEF kőfaragómester Fehértemplomban (Temesm.), SCHAPRINGER ZSIGMOND Pécsen, SENDLEIN ANNTAL városi főmérnök Pozsonyban, SOMOSKEÓY ISTVÁN ügyvéd Somoskőn (Nógrádm.), ZSIGMONDY BÉLA mérnök és ZSIGMONDY VILMOS orsz. képviselő Budapesten, valamint köszönettel tartozunk a m. tud. Akadémia mathem. és természet-tudományi állandó bizottságának, mely mind dr. STAUB MÓR belmunkatársunk kibányai fosszil növénygyűjtéseit, mind pedig HALAVÁTS GYULA intézeti tagnak a langensfeldi pontusi lelőhely kizsákmányolására fordított fáradozásait támogatása által lehetővé tette s az ez alkalmakkor nyert anyagot a m. kir. földtani intézet gyűjteményei részére engedte át.

Igen becses gyűjtemény birtokába jutott továbbá az intézet azzal a felső krétabeli palæontologiai anyaggal, melyet dr. KOCH ANTAL annak idején a Fruska-Gorában gyűjtött, dr. PETHŐ GYULA pedig a lefolyt évben eszközölt gyűjtések által szaporított, egyszersmind az egész tudományosan feldolgozván. Számos eredeti példány került ez alkalommal is birtokunkba. Köszönettel tartozunk SCHAFARZIK FERENCZ kartársunknak is, ki intézetünkbe léptekor nem jött üres kezekkel, mert múzeumunknak ajándékozta ama becses petrográfiai és palæontologiai gyűjteményét, melyet a korábbi években tett kirándulásai alkalmával részint a Cserhát, részint pedig Salgó-Tarján, Várgede, Losonc vidékein szerzett, nemkülönben egy Szobb vidékéről való aquitániai kövületsorozat. Építőanyag-gyűjteményünket szintén több koczka által gazdagította.

Egy igen érdekes *Hyotherium* felső állkapocs-töredékét, a benne ülő három moláris és két præmoláris foggal, mely a jablaniczai (Krassó-Szőrénym.) mediterrán szénből való, VÁRADY GYULA oraviczai bányabiztos és HALAVÁTS GYULA segéd-geológ urak ébersége folytán legalább vetel útján sikerült gyűjteményeink számára megnyerni, valamint hasonló módon 105 darab szép szotzkai növénynyel phytopalæontologiai gyűjteményünket is gazdagíthattuk.

Vége sok hasznos beszerzésről szólhatnék még, melyet az intézet

amaz előzékenység folytán, melylyel felsőbb hatóságunk, a nagyméltóságú földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium az intézet érdekei iránt viseltetik, a lefolyt évben foganatosíthatott.

Iparkodni fogunk az intézet érdekében kifejtendő buzgó tevékenység által ez előzékenységre továbbra is méltóknak mutatkozni.

Mint a korábbi években, úgy a lefolytban is törekedtünk a hazai közoktatás ügyét többleteinkből történt gyűjtemény-összeállítások által tőlünk telhetőleg támogatni. Egy ily, tanczélra szánt, 64 darab magyarországi közet- és 152 szintén belföldi kövületből álló gyűjtemény a kecskeméti állami főreáliskolának, egy második 64 hazai közet- és 192 belföldi kövületből összeállított pedig a fiumei állami főgymnáziumnak küldetett meg, egy harmadiknak egybeállítása pedig a fővárosi VIII. ker. polgári leányiskola számára ennek az igazgatójának megkeresése folytán máris foganatba vétetett.

Könyv- és térképtárunkra térve át, fölemlíthetem, hogy a múlt évben mindkettő újra rendeztetett az ezeknek vezetésével megbízott FARKASS RÓBERT hivataliszt által, s itt legyen szabad köszönetet mondanunk a nagyméltóságú miniszteriumnak, hogy a könyvek bekötetésére, valamint a térképeknek vászonra való felhúztatására a lefolyt évben az eddigieknél nagyobb összeget fordíthattunk, mi nemcsak e tárgyak kezelését könnyebbíti, hanem egyszersmind ezeket legjobban is védi a különféle, használat közben beállható károk ellen.

Az intézet szakkönyvtára 1881 decz. végével 1791 számot képviselő, különben 1799 művel bírt, melyek 4047 kötetet, illetőleg külön füzetet képviselnek. A múlt év folyamán a könyvtári állomány, az ideiglenes könyvtárnok jelentése szerint, 471 kötet- és 898 füzetrel szaporodván, az összes létszám 1882 dec. végén 4518 kötet- és 898 füzetre rügött, melyek 2132 műben képviselvék.

Itt is sok hálával tartozunk a különféle társulatoknak és intézeteknek, valamint egyes személyeknek, kik vagy új munkák beküldése, vagy pedig a birtokunkban csak hézagos állapotban levő régibb munkáik kiegészítése által gazdagíták könyv-, illetőleg térképtárunkat. Részletekbe bocsátkozni, messze vezetne, azért a sok közül csupán a bajor kir. tud. Akadémiát akarom felemlíteni, mely a könyvtárunkban nem teljes sorozatban meglevő régibb kiadványait, a még rendelkezésére álló készlethez képest, csaknem teljesen kiegészíté, a bécsi földtani intézet pedig nemcsak az eddig kiadott munkálatainak nálunk lévő hézagait tölté ki, hanem megküldötte saját kiadványaink kiegészítése viszonzásául az *Abhandlungok*ban megjelent monographiák külön lenyomatait, valamint a kárpáti fölvételekre vonatkozó, eddig sajnosan nélkülözött átnézetes lapoknak keletről körülbelül Rozsnyó déllőjéhez érő részét, azaz 18 lapot, a még mutatkozó hézag fokozatos kitöltését szintén megigérvén.

A m. kir. földtani intézet jelenleg 65 magyarországi és 96 külföldi társulatnak és intézetnek küldi meg nyomtatványait, s ezek közül 9 bel-földi- és 95 külföldinek csereviszony fejében.

Csereviszony köttetett a lefolyt évben a *Musée royal d'histoire naturelle de Belgique*-kel, az *Institute of mining and mechanical Engineers*-szel, Newcastleban és a *Geographische Gesellschaft*-tal Greifswaldban.

Saját kiadványaink közül megjelent a múlt évben az *Érkönyv* VI. kötetének 2., 3. és 4. füzeté úgy az eredeti magyar, mint a *Mittheilungen* német szövegében s e füzetek munkákat tartalmaznak dr. STAUB MÓRICZ belmunkatársunktól (Baranyai mediterrán növények VI. 2.), HANTKEN MIKSÁ-tól (Az 1880. évi zágrábi földrengés VI. 3.), valamint dr. POSEWITZ TIVADAR-tól, az intézetünknel mint önkényes működött, jelenleg Borneó szigetén tartózkodó hazánkfiától (Borneó szigetére vonatkozó földtani ismereteink VI. 4.).

Az *Érkönyv* szerkesztőségi teendőivel HALAVÁTS GYULA segéd-geológ, a *Mittheilungok*éival pedig tegdi ROTH LAJOS osztály-geológ fáradozott.

Közhasználatra szánt térképeink közül 1882. folyamán 2 lap sokszorosított s nyerendi most első kiadatását, t. i. C₃ = Kis-Marton vidéke és F₁₃ = Dárda vidéke.

Azon szerencsés körülmény folytán pedig, hogy az intézet anyagi helyzete a törvényhozás által újabban rendelkezésére bocsátott összeg által lényegesen javult, képesek lettünk régibb térképbeli kiadványaink példányszámát szaporítani, nevezetesen a C₇, C₈, C₉, D₇, E₈, E₁₁ és G₇ lapoknál, s az így nyert többlettel a bel- és külföld illető, velünk egy téren működő testületeinek viszonzni ama nagybecsű ajándékokat, melyekben térképtárunkat már eddig is részesítették. Elértük ez által egyúttal azt is, hogy térképészeti működésünk eredménye, mely munkaerőnk oly jelentékeny részét veszi igénybe, a külföld szakkörei birtokába is jutván, ott legélénkebben hirdeti ama tevékenységet, melyet Magyarország a földtan e fáradságos terén is kifejt, s valóban megelégedéssel pillanthatunk e tekintetben azon elismerésekre, melyeket ebbeli működésünkért külföldi szak társainknak máris köszönünk.

Bevégzendő e beszámoló jelentésemet, nem tehetem a nélkül, hogy az intézet tagjai nevében köszönetet ne mondjak ama hazai közlekedési vállalatoknak, melyek különböző utazási könnyebbitések által lényegesen támogaták geológjainknak az ország különböző részeiben teljesített közhasznú működését. Mély köszönettel tartozunk első sorban a nagyméltóságú közmunka- s közlekedésügyi m. kir. miniszteriumnak, a m. kir. államvasutak igazgatóságának, az I. cs. kir. szab. dunagőzhajózási társulatnak, mely már évek óta különös figyelmében részesíti a hazai intézetet, az északkeleti vasút, valamint az osztrák-magyar államvaspálya tekintetes igazgatóságainak. Fogadják ez úton is hálás köszönetünket.

Buda-Pest, 1883 január 20-án. A m. kir. földtani intézet igazgatósága.
BÖCKH JÁNOS.